

Gundis Bringéus

NÅDAFADERN

Ett passionsmotiv

i senmedeltida kyrkokonst

CARLSSONS

Innehåll

INLEDNING	11
Motivet	11
Tidigare forskning	14
Uppläggnig	15
Material	16
Metod	17
Avgränsning	17
Syften	18
1 NÅDASTOLEN – EN UTGÅNGSPUNKT	19
2 DEN SENMEDELTIDA FROMHETEN SOM BAKGRUND TILL NÅDAFADERNS UPPKOMST	29
Den personliga fromheten	29
Kristi mänskliga natur	29
Passio och compassio	30
Mässor	33
Meditation	33
Meditationslitteratur	35
Bön	36
Devotio moderna	37
3 ANDAKTSBILDEN	40
Bildsynen i fornkyrkan och under den tidiga medeltiden	40
Begreppet andaktsbild	45
Andaktsbildernas uppkomst och geografiska ursprung	48
Andaktsbildernas användning	51
Exempel på andaktsbilder	52

4	SMÄRTOMANNEN	55
	Motivets uppkomst och innebörd	55
	De tidigaste framställningarna	57
	Smärtomannen levande och död	58
	Smärtomannens skilda armhållningar	64
	Smärtomannens attribut (arma Christi)	65
	Gregoriusmässan	66
	Smärtomannen och Maria	68
	Smärtomannen och ängeln	75
	Motivet utvidgas	82
5	NÅDAFADERN	89
	Beteckningen	89
	Motivets uppkomst	92
	De tidigaste framställningarna	93
	De första bevarade framställningarna	95
	Typindelning och analys av motivet	104
	Nådafadern och Treenigheten	119
	Jämförelser mellan Smärtomannen, Smärtomannen och Maria, Smärtomannen och ängeln samt Nådafadern	123
6	NÅDAFADERN I TRÄSKULPTUREN I SCHLESWIG-HOLSTEIN OCH DANMARK	129
	Altarskåpens utveckling	129
	Nådafadern och Madonnan med barnet som corpusbild	130
	Motivets förekomst i Schleswig-Holstein	131
	Verkstadsanknytning	133
	Altarskåp ur Imperialissimamästarens verkstad	134
	Altarskåp ur andra verkstäder	144
	Fristående skulpturer	147
7	NÅDAFADERN I TRÄSKULPTUREN I SVERIGE, FINLAND OCH NORGE	149
	Utbredning	149
	Nådafadern och Madonnan med barnet som corpusbild	150
	Fristående skulpturer	157
	Den knästående Smärtomannen (typ 3)	163

Det norska beståndet	167
Sammanfattning och jämförelser mellan svenska, danska och norska Nådafadersgrupper	170
8 NÅDAFADERN I KALKMÅLERI OCH PARAMENT I SVERIGE, DANMARK OCH NORGE	173
Tyska förebilder	173
De uppländska mästarnas förebilder och verk	175
De sena mästarna och deras verk	178
Detaljanalys	183
Danmark	188
Jämförelser med den svenska träskulpturen	190
Nådafadern i parament	191
SAMMANFATTNING	193
KATALOGER	197
1 Smärtomannen	198
2 Smärtomannen och Maria samt Smärtomannen och ängeln	201
3 Träskulptur i Centraleuropa	204
4 Stensulptur i Centraleuropa	206
5 Måleri i Centraleuropa	208
6 Bokillumination, grafik, parament, glasmåleri i Centraleuropa	211
7 Träskulptur i Schleswig-Holstein och Danmark	214
8 Träskulptur i Sverige	225
9 Träskulptur i Norge	229
10 Kalkmåleri och parament i Sverige, Danmark och Norge	231
ZUSAMMENFASSUNG	234
<i>Bildförteckning</i>	243
<i>Källor och litteratur</i>	246
<i>Förkortningar</i>	255